

De fet aquest edifici ha sofert al llarg del temps molts descoronaments i/o esbaldregades amb les corresponents reconstruccions posteriors, a causa d'unes condicions molt exposades a les inclemències climàtiques, en tenim un exemple evident en la façana de ponent on hi podem observar una gran quantitat canvis en l'aparell del mur, tot i ser una superfície relativament reduïda, que només es pot explicar si considerem que són el resultat de reparacions realitzades en diferents moments cronològics.

Tanmateix l'estructura de la planta, amplada de les naus, transsepte sense sobresortir de l'amplada total, i cúpula sobre el creuer, segueix més una arquitectura de tipologia bizantina que no pas una tipologia del romànic català.

josep m masagué i torné, arqte.

BIBLIOGRAFIA.

- Ballbè i Boada, Miquel, 1982. *Matadepera i Sant Llorenç del Munt. Més de mil anys d'història*, Caixa d'Estalvis de Terrassa, Matadepera
- Ferrando i Roig, Antoni, 1983. *El parc natural de Sant Llorenç del Munt i la serra de l'Obac Història i arqueologia vistes per un excursionista*. Sabadell, edit UES.
- Ferrando i Roig, Antoni, 1987. *El monestir de Sant Llorenç del Munt i les seves possessions*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona
- Freixa, Mireia, Peregrina, Neus, 1996. *Les esglésies i ermites de la muntanya*, dins *Sant Llorenç*, Diari de Terrassa, Terrassa. Pp. 205-211
- López i Mullor, Albert, Cudeiro, Carolina, 1991. *Sant Llorenç del Munt. Les darreres excavacions arqueològiques*. dins Catalunya Romànica, vol XVIII. Vallès Occidental, Vallès Oriental, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, p. 123-125
- López Mullor, Albert, Suau Lleal, Laura, 2000. *Resultats de l'excavació al monestir de Sant Llorenç del Munt. Campanyes 1989-90 i 1997*, dins *IV Trobada d'estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*, Diputació de Barcelona, Barcelona. Pp. 185-196
- Pladevall i Font, Antoni, Adell, Joan-Albert, 1980. *El monestir romànic de sant llorenç del munt*, artestudi, Barcelona
- Pladevall i Font, Antoni, Adell, Joan-Albert, 1991. *Sant Llorenç del Munt*, dins Catalunya Romànica, vol XVIII. Vallès Occidental, Vallès Oriental, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, p. 117-123
- Puig i Cadafalch, J, Falguera y Sivilla, A de, Goday y Casals, J, 1983. *L'arquitectura romànica a Catalunya, vol II. Del segle IX al XI*, Institut d'estudis catalans, Barcelona, pàg. 214-223.
- Puig i Ustrell, Pere, 1995. *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomatar dels segles X i XI*, Fundació Noguera, Barcelona.
- Rogent, Elías, 1900. *Monasterio de Sant Llorenç del Munt. Memòria descriptiva*, Associació de Arquitectos de Cataluña, Barcelona.
- Ros Martí, Joan, 1994. *La conservació del monestir de Sant Llorenç del Munt*, dins *II Trobada d'estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*, Diputació de Barcelona, Barcelona. Pp. 109-110
- Solà, Joan, Sch, P. 1935. *Guia monogràfica de Sant Llorenç del Munt. La Mola*, Centre Excursionista de Terrassa, Terrassa. (facsimil 1984)
- Solà, Joan, Sch, P. 1935. *Sant Llorenç del Munt. La Mola. Resum històric*, Centre Excursionista de Terrassa, Terrassa. (facsimil 2001). És la reproducció dels capítols de la història publicats a la Guia Monogràfica de Sant Llorenç del Munt.
- Vergés y Mirassó, Antoni, 1871. *Sant Llorenç del Munt, son passat, son present y venider*, Estampa y Llibreria Religiosa y Científica, Barcelona. (facsimil editat per l'Ajuntament de Castellar del Vallès, 1993)
- Zamora, F de, 1973. *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Barcelona.

AARS

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

Núm. 133

5 de novembre de 2013

VALLÈS OCCIDENTAL

MONESTIR DE SANT LLORENÇ DEL MUNT (MATADEPERA)

Les primeres dades documentals que tenim d'aquest conjunt monàstic són d'un establiment eclesiàstic, església, que ja existia a l'any 958, amb tres advocacions, Sant Llorenç, Santa Maria i Sant Miquel, "ad domum

MONESTIR DE SANT LLORENÇ DEL MUNT.

Sancti Laurenti et Sancta Maria et Sancti Mikaelis, qui sunt ecclesias fundatas in monte altiori supra Terracia” (Puig, 1995), de tota manera segons ens diu el mateix Pere Puig, que és qui ha fet l'estudi més complert de la documentació aplegada en el Diplomatar de Sant Llorenç del Munt, guardat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, aquest document és una còpia de l'original, feta al segle XII, en canvi dóna un document original de l'any 960, en el qual només hi figura Sant Llorenç màrtir, de tota manera indica que la forma usual en la documentació, és la de posar primer Santa Maria, després Sant Miquel i finalment Sant Llorenç. Aquestes tres advocacions ha fet dubtar sobre si només existia un edifici amb tres capelles o altars, o tres edificis independents, dubte que l'arqueologia no ha pogut aclarir malgrat les campanyes realitzades els anys 1989-90 i 1997, però sí que apunta la primera possibilitat pel fet de no haver trobat cap estructura que es pogués identificar d'una manera clara.

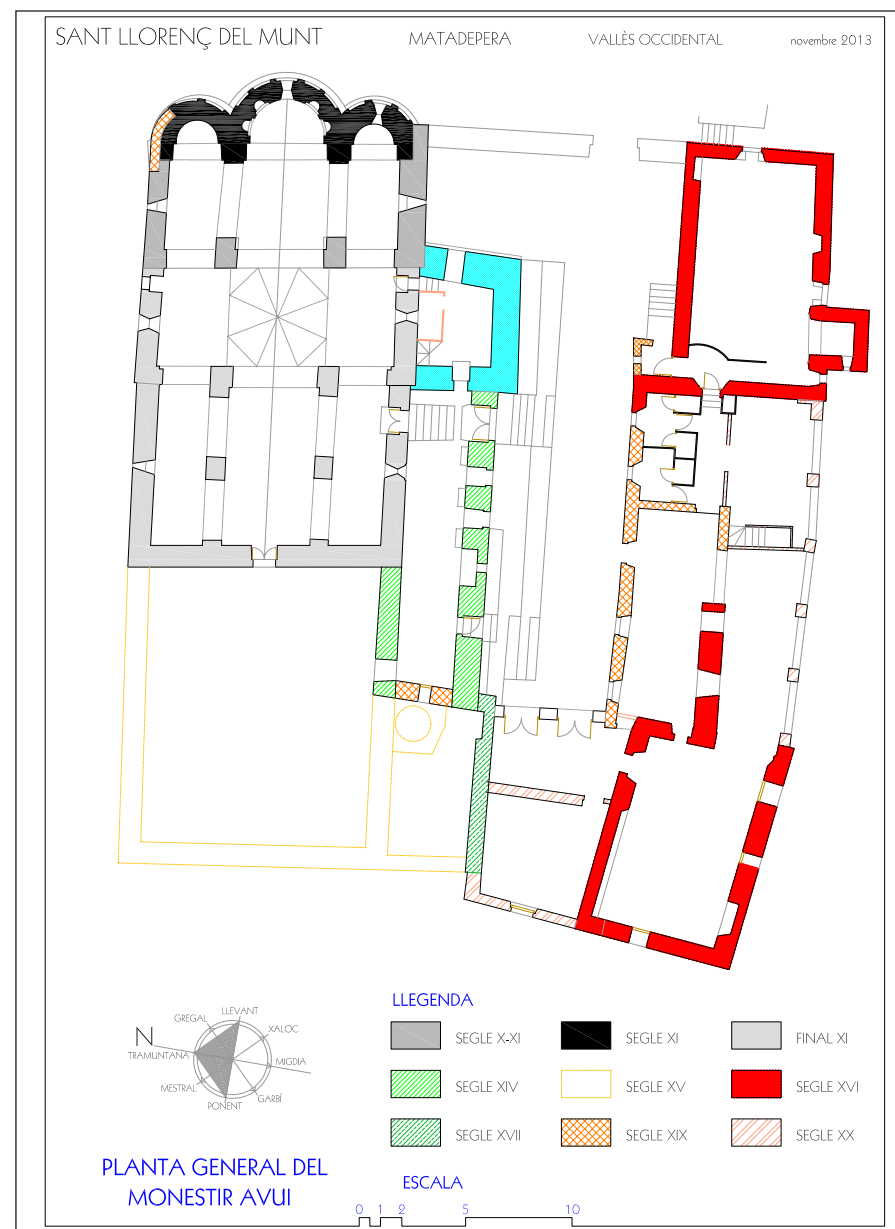
Segons Antoni Pladevall, ja s'hi havia instal·lat, abans del 985, un grup de servents o monjos provinents del monestir de Sant Cugat però, sembla que, com a conseqüència de la ràtzia d'Almansor contra Barcelona i que pel camí, també, va destruir el monestir de Sant Cugat, van haver de deixar-lo per reconstruir aquest últim, tot i que segons en Pere Puig no queda gens clar, a la documentació, que siguin de Sant Cugat, però sí que hi havia servents a la muntanya. En Puig ens indica dos documents, un del 972, i parla de “*servientes domum Sancti Stefani, cuius basilica sita in monte Sancti Laurenti*”, que correspon a Sant Esteve de la Vall de Can Poble; i l'altre és del 977, en el qual es fa esment d'una comunitat de servents a dalt la Mola però sense especificar-ne les característiques.

MONESTIR DE SANT LLORENÇ DEL MUNT des de tramuntana.

No és fins l'any 1013, quan els comtes de Barcelona adquireixen i funden el monestir, que ja es parla de l'existència d'una comunitat a dalt de la

cia de temps i segurament abans que es construïssin els absis actuals. Interiorment es pot detectar diferències entre l'aparell del mur de migdia d'aquest tram i el del tram de ponent, i també entre l'adovellat d'una zona i de l'altra.

A la banda de migjorn de la galilea i de la torre hi ha, separada pel pati i a un nivell més baix, tot adaptant-se a la topografia, l'actual hostatgeria que se situa sobre les poques restes que s'han pogut identificar de possibles dependències del que podria haver estat el monestir. Aquest edifici té forma d'ela amb el braç més llarg paral·lel a l'eix de l'església i el curt, perpendicular a aquest, tanca el pati pel costat de ponent. El braç llarg, és constituït per tres cossos, els dos dels extrems van ser reconstruïts de nou, el del mig, en la crugia d'una sola planta que dóna al pati, s'hi van trobar estructures que podrien pertànyer al monestir del segle XI.

La datació de l'edifici de l'església no és senzilla, malgrat que és acceptada per tothom la data de la segona consagració com a bona, concretament l'any 1064, que correspon a la meitat del segle XI, època en què va proliferar la forma de construir llombarda al nostre país, l'anàlisi dels diferents elements arquitectònics/constructius i ornamentals, ens descobreix una obra gens unitària, amb elements de diferents moments cronològics, molt propers entre ells si es vol, però amb diferències prou importants com per ser considerats separatament. Un element marcadament molt important és l'ornamental que, en aquest cas coincideix, també, amb la tècnica constructiva. Parlem dels absis, fets amb la forma de construir llombarda, és tècnica i ornament, i quan es construïa un edifici sencer es feia tot amb el mateix sistema, per tant, tots els murs exteriors portaven els característics frisos d'arcuacions cegues i faixes verticals i només quan intervenien parcialment en un edifici, l'ornamentació, o sistema de fer, es reduïa a la part afectada. Aquesta hipòtesi ens fa considerar la possibilitat que l'única obra que va motivar la consagració de l'any 1064, fos la construcció dels absis i possiblement un arranjament general de l'edifici ja existent, noves portes, etc.

El fet de no haver trobat cap senyal de l'edifici anterior, tot i ser la base de pedra, que va ser necessari retallar i aplanar la superfície que havia d'ocupar l'edifici, pot molt fàcilment indicar-nos la utilització del mateix perímetre, com apunten els arqueòlegs de la Diputació que hi van treballar, però també pot indicar que l'edifici ja hi era quan van fer els absis i només devia ser reparat. Els mateixos arqueòlegs ho confirmen per la troballa dos enterraments, que daten del segle X, situats, un al costat de la façana de tramuntana i l'altra al costat de la de migdia, prop del campanar. Se sap que durant tota l'època del preromànic i del romànic, no s'enterrava dins les esglésies i que durant el segle X, es feia, generalment, a l'entorn, molt a prop de l'edifici i casi sempre arrambats als murs de les façanes de migdia i/o de tramuntana, segons en quina es desenvolupés la necròpolis.

Jo m'inclino a pensar que quan van fer els absis les naus ja hi eren, si més no els trams que van del transsepte als absis. Tanmateix el tram de ponent, inclòs el transsepte, serien construïts posteriorment, amb poca diferen-

MONESTIR DE SANT LLORENÇ DEL MUNT. Interior.

ciament, que segueix la regla de Sant Benet. Sant Cugat el van vendre, segons sembla, per obtenir recursos per poder acabar el claustre del seu monestir

La vida del monestir a partir d'aquest moment i, amb el patronatge dels comtes, progressa favorablement i el 1064 es consagra la nova església, però, a finals del segle XI, figura com a priorat dependent de l'abadia francesa de Sant Ponç de Tomeres, igual que Sant Cugat i altres monestirs catalans. Sant Cugat se'n va alliberar el 1098, i també va recuperar el seu domini sobre Sant Llorenç.

Durant el segle XII, les relacions entre els dos monestirs no eren gaire fluïdes, en la segona meitat d'aquest segle s'inicià un contenciós quan Sant Cugat volgué imposar un abat i els monjos del Munt n'elegiren un altre, el problema va ser prou important com perquè aquests haguessin de demanar al papa que castigues els abusos dels parents de l'abat proposat per Sant Cugat, sobre les propietats que depenien del Munt. Tot i això al segle XIII, l'abat de Sant Llorenç ja no vivia permanentment a dalt, donada la duresa del lloc, sinó que ho feia a can Poble.

Durant el segle XIV, la magresa de les rendes va fer acostar Sant Llorenç amb el bisbat de Barcelona de manera que el 1322, el bisbe de

Barcelona va cedir l'església de Sant Esteve de Castellar amb les seves rendes a Sant Llorenç.

A la segona meitat del segle XV, donat el mal estat del monestir i influït per un incendi que es va produir a l'església, es van realitzar obres per reparar l'església i dependències monacals.

El 1537, només hi habitaven dos preveres i el 1565, en un decret del bisbe de Barcelona es justifica la intenció de annexar el monestir al seminari conciliar per la situació abrupta i poc accessible, que havia estat deshabitat molts anys i en conseqüència els edificis eren destruïts excepte el temple, tot i que estava molt deteriorat i utilitzat per ramaders.

A finals del segle XVI el monestir és suprimit per una butlla de Climent VIII i és unit al col·legi de la Congregació Claustral Tarraconense, situat a Lleida, el qual passà a administrar les rendes, de tota manera, Sant Llorenç continuà oferint els serveis litúrgics com a parròquia, però depenent del priorat de Sant Pau del Camp. A partir de la segona meitat del segle XVIII, a la muntanya només hi residien, a dalt, uns masovers i a can Pobla, una família. El servei litúrgic va ser traslladat, per aquest motiu, a l'església de Sant Esteve de la Vall.

A principi del segle XIX, només vivia una família a can Pobla i Sant Llorenç i Santa Agnès eren deshabitats, les funcions parroquials van passar a Matadepera i les imatges que eren a l'ermita de Santa Agnès es van traslladar a Sant Llorenç Savall i es va enderrocar Santa Agnès.

El 1809, fou espoliat pels soldats francesos de Napoleó, que hi pujaren des de Castellar del Vallès i destrossaren el poc que hi havia.

El 1835 el monestir és incendiat però per sort la documentació ja havia estat retirada a instàncies de Pròsper Bofarull i el prior de Sant Pau del

MONESTIR DE SANT LLORENÇ DEL MUNT. Arcades que separen les tres naus.

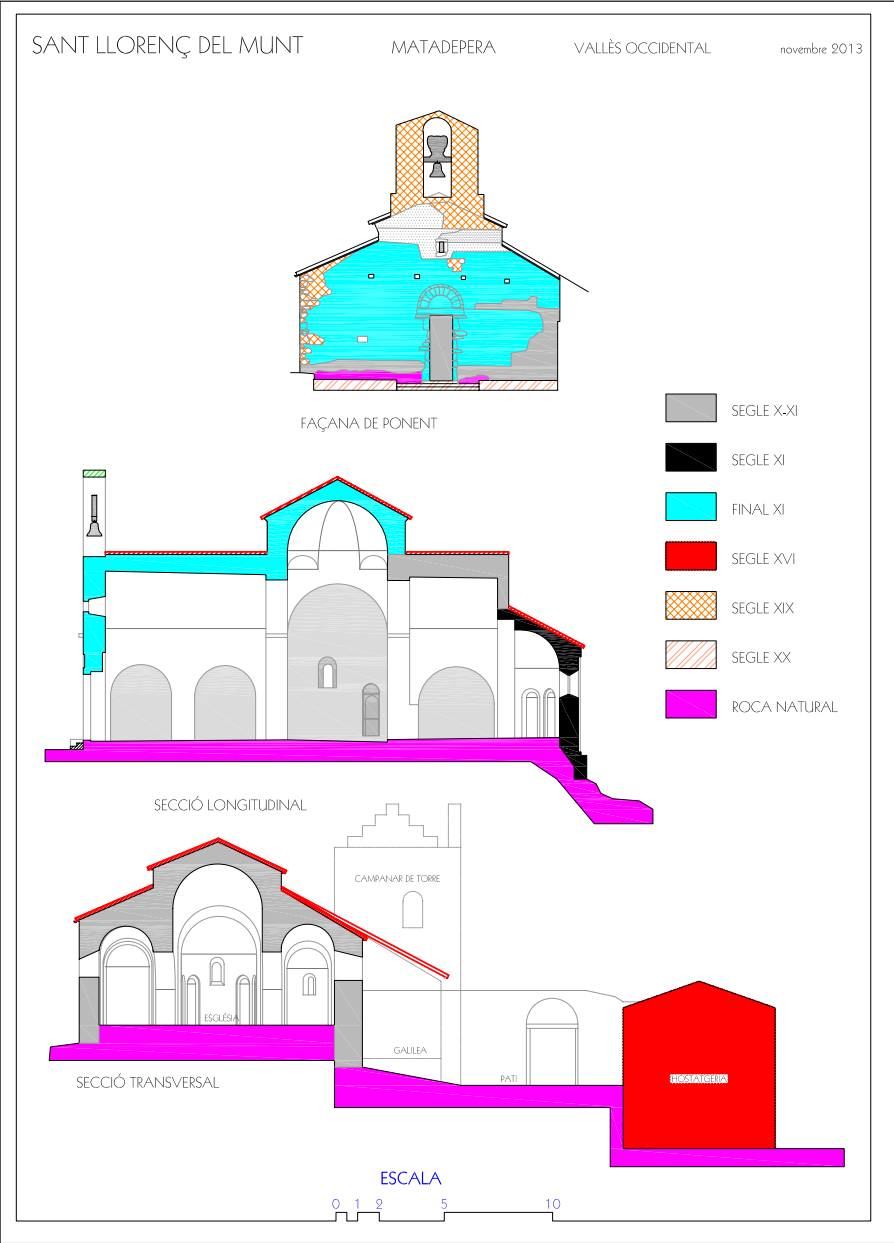
La unió de les diferents naus amb el transsepte es fa mitjançant arcs torals i pilastres que emfasitzen aquesta unió remarcant l'acabament de les naus, en canvi aquests arcs, amb les corresponents pilastres, no apareixen en la unió del transsepte amb el creuer. Les quatre pilastres de la nau central tenen just a sota l'arrencada de l'arcada una imposta de pedra de gres que forma un biaix dret.

L'accés a l'edifici es podia fer a través de tres portes, una a la façana de migjorn, una altra a la de tramuntana i una altra a la de ponent, no era usual que hi haguessin tantes portes en els edificis religiosos de l'època del romànic però quan eren edificis vinculats a monestirs, tenir-ne més d'una, era força habitual. Aquests edificis tenien l'accés propi del monestir que, en el nostre monestir era la porta que hi ha a migjorn i que ara dona a la galilea, un altre accés pels feligresos, externs del monestir, que solia ser per ponent i a vegades també hi havia una porta a tramuntana que donava al cementiri. Al mur de migjorn del transsepte hi ha una porta que dona accés a la torre del campanar.

Les portes de migjorn i de ponent són de tipologia semblant, rectangulars, amb llinda recta, però tant a la cara interior com a l'exterior hi ha un arc de mig punt adovellat, que genera un espai entre l'arc i la llinda. El timpà, per la part de l'exterior és llis i fet amb una sola llosa de pedra. Aquest arc té un altre arc o rosca, estreta que el ressegueix per l'extradós. La porta de tramuntana és, per l'exterior, d'arc de mig punt adovellat, que també és doblat per una rosca com les altres portes i pel costat de dins, es forma un cap-i-alçat amb llinda recta i arc adovellat.

La il·luminació de l'interior es resolvia amb nou finestres petites que es reparteixen per les diferents façanes, tres a les de migjorn i de tramuntana, dues a la de llevant i una a la de ponent. Dues de la façana de migdia donen, actualment, a espais interiors. Les dues de llevant, centrades en els absis central i migjorn, són de doble biaix amb arc de mig punt fet amb una doble rosca de pedres, de les que, la de dins, és a base de petites dovelles que combinen alternativament una pedra de color gris i una rogenca. Aquest detall té importància doncs ajuda a delimitar les característiques dels acabats exteriors de les façanes que, si en uns casos eren revestides amb un arrebossat de morter de calç, també podien ser tractats amb un rejuntat de les pedres fets amb morter que regularitzaven l'especejament per aparentar un aparell força més regular. Aquest podria ser el cas de Sant Llorenç, on la dificultat d'aconseguir la pedra de calç pel morter, aconsellava l'estalvi d'aquest material. Aquesta intenció en la utilització de pedra de color diferent de la que s'utilitza a la resta dels murs també la trobem en la llinda i en l'arc de la porta de la façana de ponent.

arcades foraden els murs que separen les naus mitjançant uns arcs adovellats, suportats per unes pilastres rectangulars.

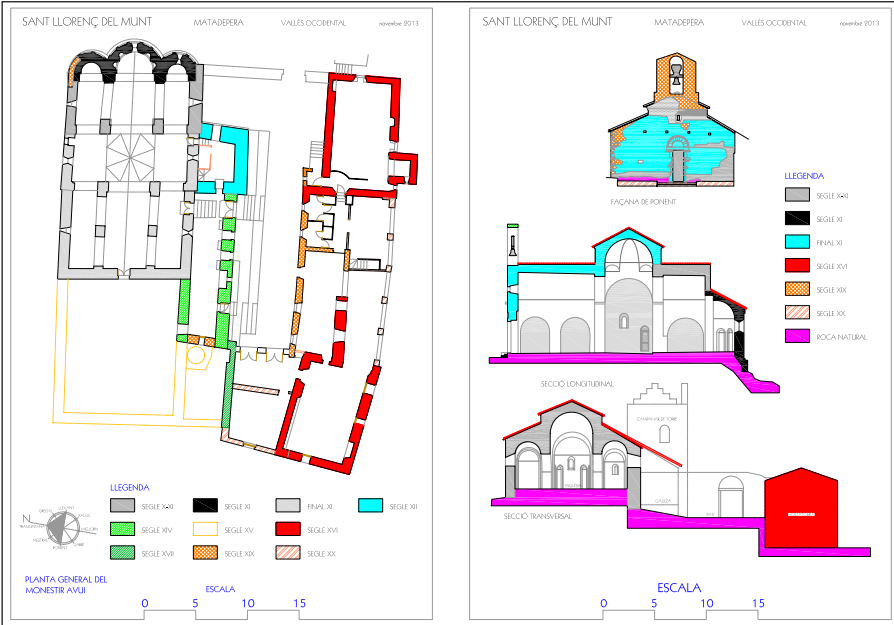

Camp. Després d'uns anys d'abandó, l'ecònom de Sant Llorenç Savall, Antoni Vergés y Mirassó, fill de Castellar del Vallès, va promoure la restauració del monestir, entre els anys 1869 i 1871, que va permetre tornar a obrir l'església al culte.

El 1931 va ser declarat monument nacional pel govern de la II República, però durant la guerra civil entre els anys 1936 i el 1939 va ser espoliat. El 1940, va ser obert de nou al culte, tot i que continuà abandonat. En el 1948, es va crear el Patronat dels Amics de la Muntanya de Sant Llorenç del Munt, per promoure les obres de reconstrucció i transformar les dependències monacals en hostal i refugi, que es varen portar a terme, en part, entre els anys 1948 i 1957 segons un disseny de l'arquitecte Josep M Ros i Vila.

Des de l'any 1972, que es va crear el Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i serra de l'Obac, promogut per la Diputació de Barcelona, s'hi han anat fent diverses obres de reforma i manteniment, el 1974, l'arquitecte Jordi Ambrós va realitzar una intervenció a l'interior de l'església. A partir dels anys 60, la Diputació hi ha anat realitzant diverses obres de reconstrucció i restauració així com treballs d'investigació arqueològica.

Aquest conjunt monàstic és format, actualment, per l'església i una hostatgeria, de construcció moderna, que ocupa l'emplaçament, o una part, de les restes de les antigues dependències monacals. Aquests dos cossos

queden separats per un pati que es tanca, per l'extrem de ponent, per la continuació del cos de l'hostatgeria i per llevant per un mur amb el portal forà. Aquest pati devia, en un moment determinat, vertebrar les comunicacions entre les diferents dependències del monestir, sense cobrir, feia la mateixa funció que feien els claustres dels monestirs més importants. No és gens estrany un monestir sense el clàssic claustre, que estem acostumats a veure, sinó que era força normal sobre tot en els inicis de la vida monacal quan les mateixes dependències eren molt petites i precàries.

L'edifici de l'església és la peça més remarcable d'aquest conjunt, tant pel seu estat de conservació, que és molt bo, com per les característiques tipològiques, que la situen al mateix nivell que els grans edificis romànics del nostre país, (hi ha qui hi veu una reproducció en més petit de l'església del monestir de Sant Cugat). És un edifici de tipologia basilical, de planta rectangular. La planta és repartida entre tres naus rectangulars, allargades i estretes, amb els eixos orientats de ponent a llevant i són capçades, a llevant, per tres absis. Les naus són creuades, prop de la meitat de la llargada, per una nau transversal, el transsepte, el qual, juntament amb la nau central originen una planta en forma de creu llatina amb cúpula, que queda inscrita dins la planta rectangular de l'edifici basilical.

Sobre el creuer, que es forma en l'encreuament de la nau central i el transsepte, que són de la mateixa alçada, s'hi aixeca un cos prismàtic de planta octogonal, el cimbori, que suporta una cúpula vuitavada. El pas entre la planta quadrada del creuer i l'octogonal del cimbori es fa mitjançant quatre trompes còniques, situades en els angles del primer.

MONESTIR DE SANT LLORENÇ DEL MUNT. Volta del cimbori.

La planta rectangular de l'església és sobre passada, pel costat de llevant, per la capçalera triabsidal, els tres absis de la qual són de planta semicircular i coberts per voltes de quart d'esfera. El central és d'alçada i diàmetre més

gran que els dos laterals en concordança amb les alçades i amplades de les respectives naus. Aquests absis presenten a la part de fora una ornamentació a base d'un fris d'arcuacions cegues. Aquesta ornamentació es desenvolupa en l'absis central i el de migdia i només una mica més de la meitat en el del nord. A l'interior de l'absis central s'hi buiden quatre nínxols semicirculars disposats simètricament a la finestra que s'obre al mig del absis.

MONESTIR DE SANT LLORENÇ DEL MUNT. Detall de la finestra de l'absis, amb pedres de diferents colors.

Les naus i el transsepte són coberts per sengles voltes de canó seguit de perfil semicircular. Al ser la nau central i el transsepte de la mateixa alçada i més alts que les naus laterals, singularitza la imatge espacial de la creu llatina que s'inscriu dins el massís volum de l'edifici basilical. En ser les naus laterals més baixes i més estretes que la nau central li dona la imatge característica d'un edifici basilical.

Al costat de migdia d'aquest edifici, i a l'alçada del transsepte, hi ha adossat un campanar de torre de planta trapezoïdal que se situa a continuació del braç del transsepte, té dues plantes i sembla que és un campanar de torre inacabat. A continuació d'aquest i sobrepasant la llargada de la nau s'adossa també a aquesta una galeria o galilea, que és un espai estret i allargat que feia de connexió entre l'església, el pati i les possibles dependències monacals que hi haguessin, en aquell moment.

Les voltes són construïdes amb còdols aplanats posats en forma de plec de llibres barrejats amb molt morter de calç el qual, amb l'empremta de les canyes que van revestir la cintra, podem veure a la volta de la nau central, en el tram de ponent. Els absis tenen el mateix material però en aquest cas el plec de llibres és disposat en cercles concèntrics, el diàmetre dels quals es va reduint a mesura que augmenten en alçada les filades.

Les naus es comuniquen mitjançant sis arcades, dues de les quals són en el tram de llevant i quatre al de ponent. Aquestes